

experimental study on the formation of foreign-language professional communicative competence of future bachelors of financial and economic specialties, and also an effective approach for mastering and further improvement of students' skills in the field of professional communication and in the problem of improving the culture of speech.

The optional activity in the form of the workshop which mechanism was aimed at the method of problem learning based on a consistent and purposeful setting of problem tasks to students was defined, that gave an opportunity for students to master actively under the teacher's management for getting new knowledge. The main requirements for its application are following the forms of educational activities: formulation of cognitive tasks in accordance with the content of the educational material and foreign language abilities of students; setting a hypothesis concerning a professional direction by means of foreign speech; mobilization of mental reserves and use of various methods of cognition; activation of students in cognitive activities; analysis and evaluation of results of students' educational work.

The results of the pilot study showed that the use of elements of the problem approach formed the students' autonomy of thinking, responsibility, that allowed them to acquire the skills of search, to strengthen their will, to improve the initiative skills of a potential leader.

References

1. Aleksiuk A.M. Zahalni metody navchannia / A. M. Aleksiuk, V. I. Pomohaiba // Pedagogika : za red. M. D. Yarmachenka. – K. : Vyscha shkola, 1986. – S. 160-199.
2. Varii M. Y. Osnovy psykholohii i pedagogiki: navchalnyi posibnyk / M. Y. Varii, V. L. Ordynskiy. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2007. – 376 s.
3. Zakon Ukrainy pro vyshchu osvitu // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, № 37-38, st. 2004. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia: 31.01. 2018).
4. Zilbershtein A. I. Keruvannia piznavalnoiu diialnistiu uchniv v umovakh problemnoho navchannia / A. I. Zilbershtein // Pytannia problemnoho navchannia: zb. nauk. pr. – K., 1978. – S. 7-20.
5. Manko V.M. Stupeneva pidhotovka inzheneriv-mekhanikiv silskohospodarskoho vyrobnytstva: monohrafiia / V.M. Manko, V.V. Ishchenko. – Kyiv : Naukovo-metodychnyi tsentr ahrarnoi osvity, 2005. – 506 s.
6. Makhmutov M. Y. Pryntsyp problemnosti v obuchenii / M. Y. Makhmutov // Voprosy psykholohii. – 1984. – № 5. – S. 30-36.
7. Fedorenko I. T. Dydaktychni umovy optymizatsii pidhotovky uchniv do zasvoiennia novykh znan: Avtoref. dys. dokt. ped. nauk: 13.00.01 / Kyivskiy derzh. ped. in-t. – K., 1976. – 42 : zb. nauk. prac. – 2016. – Vyp. 11. – S. 54-62.

УДК: 378:[37.011.3-051:338.48]

КОМУНІКАТИВНО-ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ДО ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Галина Богатирьова,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Донецький національний університет економіки

торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ORCID: 0000-0003-3790-4735

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

професійна підготовка фахівців, готовність до професійної діяльності, екскурсійна діяльність, туризм, готовність до екскурсійної діяльності,

Реферат

У статті визначено й обґрунтовано процес реалізації комунікативно-психологічної складової готовності фахівців туризму до екскурсійної діяльності. Автором аналізується психолого-педагогічна проблема, що стосується вдосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму у зв'язку зі зростанням обсягу екскурсійних послуг на ринку. Успішне формування готовності до екскурсійної діяльності відбувається за умови індивідуально мотивованого і стимулюючого ставлення особистості до майбутньої професії екскурсовода. Посилення особистісного виміру в процесі навчання майбутніх фахівців сфери туризму передбачає оволодіння вміннями самостійного туроперейтингу; підсилення інтересу та здібностей майбутніх фахівців до обраного фаху. Комунікативно-психологічна складова готовності є обов'язковою умовою забезпечення рівня професійної майстерності фахівців з організації надання екскурсійних послуг. У зв'язку з цим формування готовності як інтегративної

комунікативно-психологічна складова готовності

якості особистості передбачає певний рівень емоційної інтелігентності, вміння діяти в полікультурному середовищі, психологічну налаштованість на фахову екскурсійну діяльність, сформовані емоційно-ціннісні детермінанти поведінки особистості. Саме від рівня сформованості комунікативно-психологічного компонента готовності майбутніх фахівців з туризму залежить продуктивна трансформація культурно-просвітницької інформації в процесі екскурсійного обслуговування споживачів туристичних послуг.

Постановка проблеми. Важлива роль у реалізації завдань «Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року» належить безперервній професійній туристичній освіті, якість якої потребує вдосконалення. У зазначеному документі вказується, що Україна відстає від провідних держав світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг. Саме тому організація якісної системи професійної підготовки фахівців туристичного супроводу та обслуговування стає першочерговим завданням закладів вищої освіти відповідного профілю. Актуалізується проблема готовності майбутніх фахівців туризму до екскурсійної діяльності, зокрема її комунікативно-психологічна складова.

Мета статті – визначити й розкрити структурні елементи комунікативно-психологічної складової готовності майбутніх фахівців туризму до екскурсійної діяльності

Аналіз останніх досліджень. Теорія розвитку екскурсійної діяльності розглядалася в роботах учених: В. Абрамова, М. Тонкошкур, М. Поколюдній, Л. Альтгайма та ін. Питанням організації екскурсійної діяльності в Україні присвячено праці В. Бабарицької, А. Короткова, С. Нездоймінова, Т. Сокол, І. Чагайди та ін. У роботах В. Федорченко, Н. Фоменко, М. Скрипника та ін. приділяється увага аналізу теоретичних та методичних засад підготовки фахівців сфери туризму. Професійній підготовці майбутніх організаторів екскурсійної діяльності приділили увагу Г. Матвеева, Л. Курило, В. Бабарицька, М. Коллегаєв та ін. Водночас, недостатньо визначені й розкриті механізми формування готовності майбутніх фахівців з туризму до екскурсійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Зростання обсягу екскурсійних послуг на ринку організованого туризму потребує вдосконалення системи професійної підготовки фахівців цієї сфери діяльності. Цьому сприяють об'єктивні фактори, а саме: розвиток туристичної сфери надшвидкими

темпами; набуття туризмом статусу провідної і найбільш динамічної сфери світового господарства; формування туризмом власного соціального простору тощо. Сьогодні вже можна вважати туризм суспільним полікультурним інститутом.

В. Федорченко стверджує, що «немає необхідності доводити, що економічний і культурний потенціал держави залежить від стану туристської індустрії. У цьому значенні держава зацікавлена в розвитку як туризму, так і туристської освітньо-педагогічної парадигми, надання цим сферам пріоритетної державної значущості [10]. За контрольними показниками розвитку сфери туризму та курортів в Україні передбачається збільшення у п'ять разів кількості робочих місць у сфері туризму [8]. Саме тому необхідна належна оцінка значення проблематики підготовки кадрів туристичної галузі.

Ми виходили з того, що професійно-туристична діяльність є комплексом заходів, що різнопланово діють на функціональний стан людини, його інтелектуальний і моральний розвиток в плані оволодіння складними вміннями й навичками, певним рівнем організації здібностей. Підготовка майбутніх екскурсиводів до професійної діяльності передбачає компетентність у галузі туристичної сфери, а рівень професійності майбутніх спеціалістів і залежить від рівня сформованості готовності до цього виду діяльності.

Термінологічний аналіз дав змогу виявити такі ознаки «готовності»: стан схильності суб'єкта до певної активності в певній ситуації; стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності; акумулювання попереднього досвіду активності суб'єкта у певній ситуації тощо.

Вчені акцентують увагу на важливих аспектах «готовності до професійної діяльності»: операційному (володіння певним набором знань, умінь, навичок, можливість набуття нового досвіду в межах певної

діяльності); мотиваційному (системі спонукальних якостей щодо певної сфери діяльності особистості); соціально-психологічному (рівню зрілості комунікативної сфери особистості, вмінням здійснювати колективно-індивідуальну діяльність); психофізіологічному. З нашої точки зору, для професійної підготовки майбутніх фахівців з організації екскурсійної діяльності найбільш значущим є соціально-психологічний аспект готовності, зокрема, його комунікативно-психологічна складова.

Будь-який вид екскурсійної діяльності можна вважати психологічною стратегією співробітництва, адже мова йде про диференційований підхід до екскурсійного обслуговування різних груп населення. Згідно теорії співробітництва і суперництва (М. Дойча), ефективність міжособистісної, мужсуб'єктної взаємодії значною мірою залежить від характеру соціальної взаємозалежності її учасників: позитивна взаємозалежність (кооперація); негативна залежність (суперництво, конкуренція); відсутність взаємозалежності (індивідуальна поведінка) [11]. Опрацювання основних положень зазначеної теорії співробітництва і суперництва передбачає необхідність в системі професійної підготовки майбутніх фахівців туризму переходу від авторитарного стилю до технологій діалогової взаємодії. У свою чергу, такий підхід дасть змогу перейти до продуктивно-мисленнєвої діяльності фахівців з організації надання екскурсійних послуг й активізує вибір траєкторії взаємодії фахівця з потенціальним споживачем туристичного продукту.

Аналіз наукових праць показав, що вчені виокремлюють такі компоненти готовності до професійної туристичної діяльності: аксіологічний (систему цінностей і професійних установок); когнітивний (наявність комплексу професійно-орієнтованих знань про особливості туристичної діяльності); діяльнісний (наявність проєктувально-конструкторських, виконавських, аналітико-рефлексивних умінь і навичок); особистісно-комунікативний (морально-психологічна готовність і комунікативна компетентність, професійно-

ділове і міжособистісне спілкування) [2; 4; 6; 9].

Нами була розроблена схема процесу реалізації комунікативно-психологічної складової готовності фахівців з туризму до екскурсійної діяльності [рис. 1]. Одним з компонентів процесу визначені суб'єктивні та об'єктивні виміри готовності, а саме: суб'єктивні – створення мікроклімату в групі, володіння почуттям гумору, культура мови й володіння немовними засобами спілкування тощо; об'єктивні – логічні прийоми, технологічні інструменти реалізації потреб і вимог, прийоми показу, уміння користуватися спеціалізованою термінологією, вивчення інтересів і запитів екскурсантів та ін.

Комунікативно-психологічна складова готовності, з нашої точки зору, передбачає способи реалізації в процесі рівноправного діалогу на основі толерантного співробітництва та вміння діяти в полікультурному середовищі; сформованість комунікативних умінь та навичок як елементів емоційної інтелігентності майбутнього фахівця. Саме емоційний компонент готовності до екскурсійної діяльності виділяють учені (Л.В. Курило), зауважуючи, що важливим для формування цієї якості є позитивна психологічна налаштованість студентів, їхня емоційна стабільність, сформовані емоційно-ціннісні детермінанти поведінки у професійних ситуаціях.

Важливим є посилення особистісного виміру майбутніх фахівців, що сприятиме процесу самопізнання у ставленні до майбутньої професійної діяльності. Ми погоджуємося з думкою вчених (зокрема І.А. Арсененко, М.Ю. Коллегаєва та ін.), що «необхідне раннє професійне самовизначення студентів спеціальності «Туризм» до професійної діяльності» [2; 4]. Саме в рамках навчального процесу варто максимально залучати студентів до професійно-орієнтованої діяльності з метою отримання максимально різнобічної інформації про професію, активно запроваджувати моделювання або відтворення ситуацій професійної діяльності (метод педагогічного проєктування).

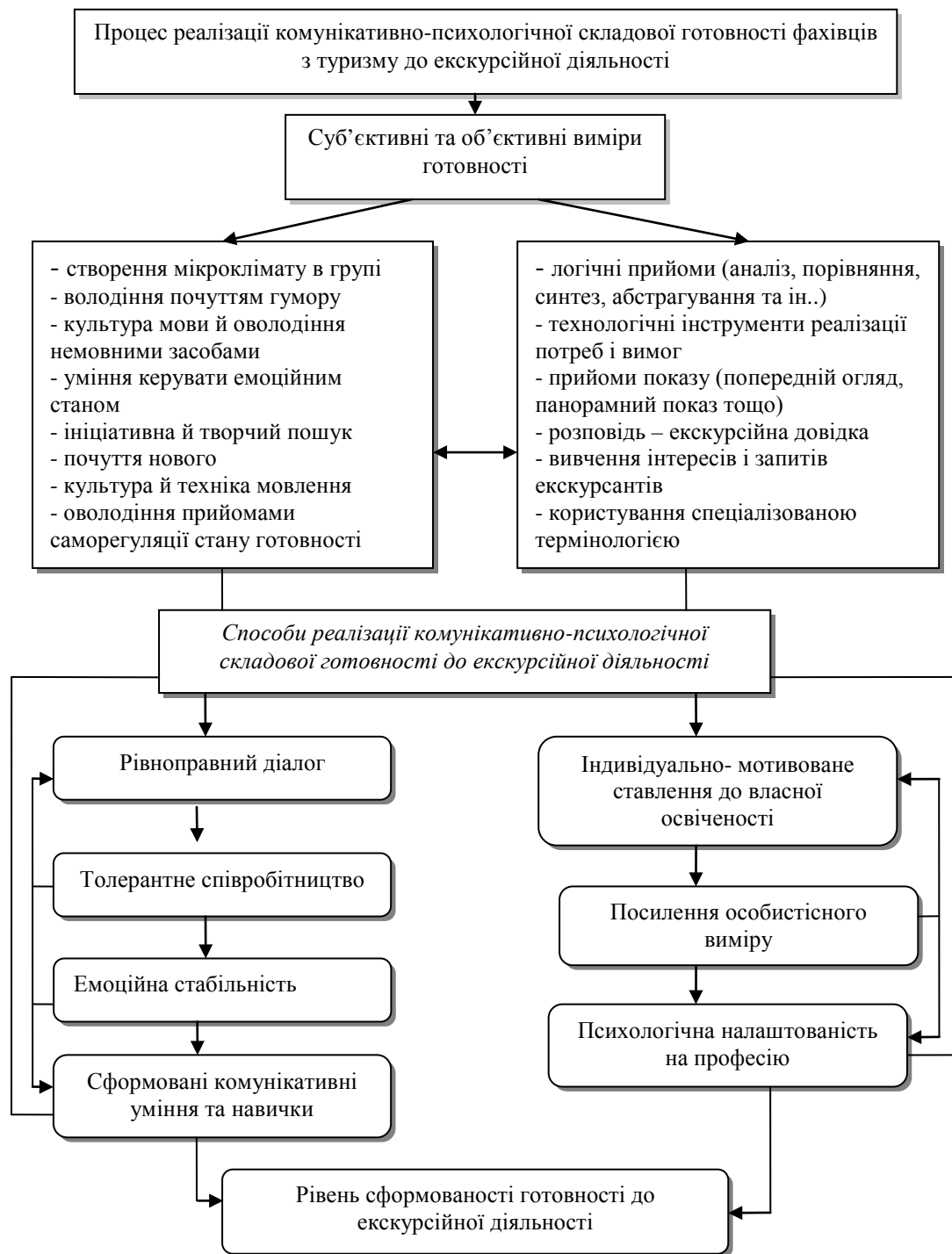

Рис. 1

Схема процесу реалізації комунікативно-психологічної складової готовності до екскурсійної діяльності

Також слушним буде для реалізації комунікативно-психологічної компоненти готовності до екскурсійної діяльності використовувати в процесі навчання: комунікативно-тренінгові заняття, комунікативно-діяльнісні ситуації,

професійно спрямовані завдання проектної діяльності, імітаційно-рольове моделювання, конструювання екскурсійних маршрутів тощо. Ми погоджуємося з думкою авторів «Педагогіки туризму» (Федорченко В. К., Фоменко Н. А., Скрипник М. І.) про те, що

для майбутніх організаторів екскурсійної діяльності важливим є продуктивне цілісне мислення, формування якого відбувається лише в умовах творчого ставлення до знань. Кінцевою метою цього процесу є продуктивна трансформація культурно-просвітницької інформації, яка відбувається з наближенням знань до змісту особистого культурного буття людини [7]. Цілком слушно автори розглядають туризм як чинник соціальної і культурної інтеграції, інструмент діалогічної взаємодії.

Аналіз наукових праць дав нам змогу визначити, що готовність до екскурсійної діяльності – складне особистісне утворення, яке включає психологічну, психофізіологічну, соціальну складову, характеризує поведінку особистості в ситуаціях професійного характеру і забезпечує швидкість набуття та актуалізації необхідного професійного досвіду. Сформованість цієї якості особистості майбутніх фахівців сфери

туризму дасть змогу ефективніше вирішувати завдання формування та просування позитивного іміджу України як країни, привабливої для туризму

Висновок. Екскурсійна діяльність трактується вченими як основа формування ринку екскурсійних послуг, емність якого постійно зростає в умовах економічної стабільності держави. Цей факт актуалізує співвідношення попиту та пропозицій екскурсійних послуг і посилює вимоги до підготовки спеціалістів відповідного профілю.

Перспективи подальших досліджень. Удосконалення моделі вітчизняної туристської освіти з раціональним використанням запозичень європейських моделей освіти в туризмі дасть змогу вирішити проблему готовності майбутніх фахівців до якісного екскурсійного обслуговування різних верств населення і категорій туристів.

Література

1. Альтгайм Л. Б. Основи музейної та екскурсійної діяльності: [курс лекцій] / Л. Б. Альтгайм. – Тернопіль: Тернопільський нац. пед. університет ім. В. Гнатюка, 2007. – 113 с.
2. Арсененко І. А. Екскурсійна діяльність як основа функціонування ринку екскурсійних послуг / І. А. Арсененко, В. М. Іванова // Науковий часопис Scintific journal НПУ ім. М. П. Драгоманова National Pedagogical Dragomanov University. Серія 4. Географія і сучасність. – 2015. – Вип. 19 (33). – С. 191-195.
3. Бабарицька В. Екскурснознавство і музеєзнавство: [навчальний посібник] / Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
4. Коллегаєв М. Ю. Організаційно-педагогічні умови формування готовності бакалаврів з туризму до професійної діяльності в індустрії активного відпочинку / М. Ю. Коллегаєв. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Частина III. – 2013. – № 18 (277). – С. 65-71.
5. Матвеева Г. В. До визначення сутності професійної діяльності екскурснознавця / Г. В. Матвеева // Гуманітарні науки. – 2007. – № 2. – С. 43-56.
6. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: [навч.- методичний посібник] / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2011. – 216 с.
7. Педагогіка туризму: [навч. посіб.] // Федорченко В. К., Фоменко Н. А., Скрипник М. І. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
8. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>
9. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності / Т. Г. Сокол; за заг. ред. Орлова В. Ф. – К. : Грамота, 2006. – 264 с.
10. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні: [навч. посібн.] / Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорова Т. А., Олексійко М. М.. – К. : Кондор. – 2004. – 166 с.
11. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: [монографія] / В. К. Федорченко / За ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. – 472 с.
12. Чагайда І. М. Екскурснознавство: [навч. посібн.] / І. М. Чагайда, С. В. Грибанова. – К., 2004. – 240 с.

Реферат

Комуникативно-психологическая составляющая готовности специалистов по туризму к экскурсионной деятельности

Галина Богатырева,

*кандидат педагогических наук, доцент,
Донецкий национальный университет экономики
и торговли имени Михаила Туган-Барановского*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

профессиональная подготовка специалистов, готовность к профессиональной деятельности, экскурсионная деятельность, туризм, готовность к экскурсионной деятельности, коммуникативно-психологическая составляющая готовности

В статье определен и обоснован процесс реализации коммуникативно-психологической составляющей готовности специалистов туризма в экскурсионной деятельности. Автором анализируется психолого-педагогическая проблема, которая касается усовершенствования системы профессиональной подготовки специалистов сферы туризма в связи с ростом объема экскурсионных услуг на рынке. Успешное формирование готовности к экскурсионной деятельности происходит при индивидуально мотивированного и стимулирующего отношении личности к будущей профессии экскурсовода. Усиление личностного измерения в процессе обучения будущих специалистов сферы туризма предполагает овладение умениями самостоятельного туроперейтингу; усиления интереса и склонности будущих специалистов к выбранной специальности. Комуникативно-психологическая составляющая готовности является обязательным условием обеспечения профессионального мастерства специалистов по организации предоставления экскурсионных услуг. В связи с этим, формирование готовности как интегративной качества личности предполагает определенный уровень эмоциональной интеллигентности, умение действовать в поликультурном окружении, психологическая настроенность на профессиональную экскурсионную деятельность, сформированные эмоционально-ценностные детерминанты поведения личности. Именно от уровня сформированности коммуникативно-психологического компонента готовности будущих специалистов по туризму зависит продуктивная трансформация культурно-просветительской информации в процессе экскурсионного обслуживания потребителей туристических услуг.

Abstract

Communicative-psychological component of the readiness of tourism specialists for excursion activities

Galina Bohatryova

*PhD in Pedagogy, associate professor
Donetsk National University
of Economy and Trade named after Mikhail Tugan-Baranovsky,
Department of International Economics and Tourism*

KEY WORDS:

professional training of specialists, readiness for professional activity, excursion activity, tourism, readiness for excursion activity, communicative-psychological component of readiness

The article defines and substantiates the process of implementation of the communicative-psychological component of the readiness of tourism specialists to excursion activities. The author analyzes the psychological and pedagogical problem, which concerns the improvement of the system of professional training of specialists in the tourism sphere in connection with the growth of the excursion services volume in the market. Successful formation of readiness for excursion activity takes place under the condition of an individually motivated and stimulating attitude of the individual to the future profession of the guide. Strengthening the personal dimension in the training of future specialists in the field of tourism involves mastering the skills of independent tour operations; increasing the interest and inclination of future specialists to the chosen specialty. The communicative-psychological component of readiness is a prerequisite for ensuring the level of specialists' professional skills in providing excursion services. In this regard, the formation of readiness as an integrative quality personality involves a certain level of emotional intelligence, the ability to act in a multicultural environment, psychological mood for professional excursion activities, formed emotional and value determinants of personality behavior. It is precisely from the level of the communicative-psychological component formation of the readiness the future specialists in tourism that productive transformation of cultural and educational information in the process of excursion service depends.

References

1. Althaim L. B. (2007). *Osnovy muzeinoi ta ekskursiinoi diialnosti. Kurs lektsyi* [Fundamentals of Museum and Excursion Activities Lecture Course]. Ternopil: Ternopilskiy nats. ped. universytet im. V. Hnatiuka [in Ukrainian].
2. Arsenenko I. A., Ivanova V. M. (2015). *Ekskursiina diialnist yak osnova funkcionuvannia rynku ekskursiinykh poslug* [Excursion activity as the basis of the functioning of the market of excursion services]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Dragomanova – Scientific journal Scitntific journal NPU im. M.P. Drahomanov*, 19, 191-195 [in Ukrainian].
3. Babarytska V., Korotkova A., Malynovska O. (2007). *Ekskursoznavstvo i muzeieznavstvo* [Excursiology and Museology]. Kyiv: Altpres [in Ukrainian].
4. Kollehaiev M.Y. (2013). *Orhanizatsiino-pedagogichni umovy formuvannia gotovnosti bakalavriv z turyzmu do profesiinoi dialnosti v industrii aktyvnogo vidpochynku* [Organizational-pedagogical conditions of formation of readiness of bachelors from tourism to professional activity in the industry of active rest]. *Visnyk Luganskogo natsionalnogo universytetu im. T. Shevchenka - Visnyk of the Luhansk National University named after T. Shevchenko*, 18, 65-71 [in Ukrainian].
5. Matveieva G. V. (2007). *Do vyznachennia sutnosni profesiinoi dialnosni ekskursoznavsia* [By definition of the essence of the professional activity of the excursion scientist]. *Gumanitarni nauky – Humanities*, 2, 43-56 [in Ukrainian].
6. Nezdoiminov S. H. (2011), *Orhanizatsiia ekskursiinykh poslug: navch.- metodychni posibnyk* [Organization of Excursion Services]. Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
7. Fedorchenko V., Fomenko N., Skripnik M. (2004). *Pedagogika turyzmu – Pedagogy of tourism*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). «Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «About Approval of Tourism and Resorts Strategy of Development for the Period until 2026», available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-г> (Accessed 24 April 2017).
9. Sokol T. H. (2006). *Osnovy turystychnoi diialnosti* [Fundamentals of Tourism Activities]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
10. Fedorchenko V. K., Kostiukova, O. M. Dorova, T. A., Oleksyiko M. M. (2004). *Istoriia ekskursiinoi diialnosti v Ukraini* [History of Excursion Activity in Ukraine]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
11. Fedorchenko V. K. (2004). *Teoretychni ta metodychni zasady pidgotovky fakhivtsiv dlia sfery turyzmu* [Theoretical and methodological principles of training specialists for the sphere of tourism]. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
12. Chahaida I. M., Hrybanova S. V. (2004). *Ekskursoznavstvo* [Excursiology]. Kyiv: ITPFU [in Ukrainian].

УДК: 378:656.6-052]:378.147

УПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

Інна Склярєнко,

кандидат педагогічних наук, PhD,

начальник відділу інтелектуальної власності

науково-дослідного сектора Київської державної академії

водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

ORCID: 0000-0002-3970-078X

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

дуальна система навчання, навчальний процес, компетенції, майбутні фахівці водного транспорту, морський флот

Реферат

У статті викладено положення щодо впровадження дуальної системи навчання у вищих навчальних закладах при підготовці майбутніх фахівців водного транспорту. Розглянуто основні питання і проблеми, пов'язані з організацією впровадження у закладах вищої освіти дуальної системи навчання. Обґрунтовано необхідність впровадження даної системи навчання у Державний університет інфраструктури та технологій із урахуванням її переваг. Науково підтверджено й доведено, що організація навчального процесу за дуальною формою зумовлена необхідністю індивідуалізації навчання, посилює практичну спрямованість підготовки шляхом інтеграції в освітній